

Magyarországi lelkigondozó szolgálatok hálózati együttműködésének lehetőségei és kihívásai

Somosiné Tésenyi Timea

Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet

tesenyi.timea@public.semmelweis-univ.hu

A magyarországi rendszerváltozást követő évtizedekben örvendetes módon ugrásszerű növekedésnek indult a professzionális lelkigondozói ellátás iránti társadalmi igény. Bár maga a „lelkigondozás” kifejezés továbbra is nehezen definiálható fogalom maradt, a lelkigondozói szolgálat általános értelmezése egyfajta keresztény spirituális háttérben megvalósuló, rogersi nondirektív alapokra épülő, a hétköznapi élet nehézségeiben nyújtott segítő-támogató jelenlétet, beszélgetésekben megvalósuló kísérést jelent (Faber & van der Schoot, 2005).

A professzionális lelkigondozás bár nem dolgozik specifikus terápiás módszerekkel (Tomcsányi et al., 2006), az empátiás, tanácsadástól óvakodó jelenlét, a kliens érzéseinek nondirektív visszatükrözése és ezáltal a segített belső energiáinak felszabadítása által hatását kifejtve oldja az életvezetési nehézségekkel küzdő kliensek elakadásait. Célját és eszközeit tekintve jól elkülöníthető a terápiás és a tanácsadó beszélgetéstől (Blarer, 2004), hiszen egy olyan lehetőséget, helyet biztosít a krízisben lévő ember számára, ahol kimondhatóvá és vállalhatóvá válnak a nehéz élethelyzetben megjelenő érzések és tartalmak. A lelkigondozó szolgálatának egyházi küldetéséből fakadóan munkáját egyfajta spirituális többletdimenzióban végzi, ezen hozzáállása ugyanakkor a vallásos tartalmak megjelenésére való nyitottságon túl a segítő részéről soha nem jelent térítő vagy igehirdető szándékot (Tésenyi, 2013).

Az elmúlt évtizedekben lezajlott társadalmi és szociálpolitikai folyamatoknak valamint a lelkigondozók elkötelezett öntevékenységének köszönhetően megkezdődött és jelenleg is zajlik a magyarországi lelkigondozás intézményesülése. Jelen tanulmány ezen intézményesülési folyamat néhány indikátorát és a lelkigondozás hálózatszintű megközelítéséből adódó együttműködési lehetőségeket hívatott bemutatni, alátámasztva megállapításaimat egy, a lelkigondozói szolgálatok munkatársainak körében elvégzett kapcsolathálózati kutatás eredményeivel.

A lelkigondozói mozgalom intézményesülése

A magyarországi professzionális keresztény lelkigondozás legszembetűnőbb jellemzője a szubszidiaritás elvére épülő alulról szervezettség, mely megjelenési formáiban és sajátosságaiban is magán hordozza az ebből adódó szemléletbeli és szervezettségbeli sokféleséget.

Egyszerűbben kifejezve, maga az élet és a lelki szükségletek sokfélesége hozta létre és alakítja ma is hazánkban a lelkigondozás gyakorlatát, legfőbb értékeit, megnyilvánulási és szervezeti formáit.

A különböző intézményekben - kórházakban, szociális intézményekben, iskolákban megjelenő lelkigondozók és a formálódó szakmai közösségek így mindannyian az útkeresés fázisának lelkes és küzdelmes időszakát élik meg. Ebben

az időszakban kölcsönös tanulási lehetőséget és megerősítést adhat egymás szemléletének és működésmódjának megismerése.

A minőségi szolgálatok felé való fejlődés szükségessé tette az egyes lelkipásztori terepek definiálását és lehatárolását, a szakmai normák és etika kidolgozását valamint a belépési kritériumok (ki végezhet lelkipásztori munkát) meghatározását. A rendelkezésre álló számos külföldi minta (Török et al., 2012) közül elsősorban a német, osztrák és az angolszász lelkipásztori modellek hazai viszonyokra történő alkalmazása figyelhető meg.

Általánosan elmondható azonban, hogy a lelkipásztás az elért eredmények ellenére sem vált még ismert és elismert szolgáltatássá sem a társszakmák sem a meghatározó intézmények (pl. kórházak) körében.

Az együttműködés kihívásai

Mindebből következően napjainkban kezd kirajzolódni az intézményesülés útján különböző pozíciókat elfoglaló lelkipásztori műhelyek és szolgálatok hálózatos együttműködése iránti igény.

A különböző gazdasági és intézményi szorítások között teret nyerni próbáló új szolgálatok számára nem csupán a közösségi szintű küldetésstudat megélése által lehet megerősítő és stabilizáló hatású egy magasabb szintű összefogás. Jelentős információs értéke van minden tapasztalatcserének, legyen szó akár szakmai kérdésekről (pl. esetmegbeszélő csoportok, szupervízió) vagy az alapvető adminisztrációs dokumentumok létrehozásáról (pl. munkaköri leírások). Bármennyire magától értetődő, de fontos hangsúlyozni, hogy egymás munkájának és létrehozott eredményeinek megismerése nélkül csak jelentős felesleges többletmunkával hozhatók létre magas színvonalú szolgáltatások. Az összefogás lehetőséget teremt közös struktúrák alkotására és közös érdekképviselőre is, megőrizve ugyanakkor az egyes szolgálatok egyedi profilját mind az alkalmazott módszerek, mind a klienskör és a működési mód területén (pl. önkéntes vagy fizetett munkatársak). Az egyes lelkipásztori szolgálatok között lehetőség van a kliensek közvetítésére is, növelve ezzel az ellátott terület kiterjedését.

A hálózatos összefogás kultúrája azonban nem magától értetődő, szükséges lefektetni az együttműködés kereteit, alapszabályait. Nem lehet elégszer hangsúlyozni az eredeti ötletek szerzői jogainak tiszteletbentartását a rivalizálás és ellenséges hozzáállás megelőzése érdekében.

Lelkipásztori továbbképzések és szolgálatok

Az intézményesülés fontos mérföldkövei és előmozdítói lehetnek mindazon képzések és továbbképzések, melyek a szakmai tartalmak kidolgozása és a megfelelő szakembergárda kiképzése által biztosítják a professzionális ellátás minőségét.

Az első posztgraduális lelkipásztori továbbképzés 2002-ben indult a Semmelweis Egyetemen (Semsey, 2012), az azóta alapított számos, különböző specifikációk mentén létrejött lelkipásztori képzés nem csak a képzési lehetőségek spektrumát gazdagítja, hanem nagymértékben hozzájárul a szaktudományos fejlődéshez is. Az elmúlt években megkezdődött a különböző oktatási helyeken képzett lelkipásztorok szakmai szervezetekbe tömörülése. Ilyen összefogások mentén alakultak ki az első, különböző specifikumú lelkipásztori szolgálatok, amelyekben

megkezdődhetett a szolgáltatás szinten szerveződő, intézményesült lelkipozói munka.

Az alábbiakban bemutatott, kutatásom tárgyául választott három budapesti lelkipozó szolgálat munkája és szakmai kapcsolatrendszere meghatározó tényezője lehet az intézményesülési folyamat további fejlődésének.

Az Oázis

Az Oázis Lelkipozói Szolgálat 2014 februárja óta nyújt egyszeri, bejelentkezés nélküli lelkipozói beszélgetési lehetőséget elsősorban fiatal felnőtteknek Budapest belvárosának egy könnyen elérhető pontján. A Szolgálat munkatársai szükség esetén – hosszabb kíséretet illetve más jellegű (pl. terápiás) szakmai segítséget igénylő esetekben - további szakemberekhez ajánlják klienseiket. Az Oázis jelenlegi huszonnégy szakembereinek többsége munkáját önkéntesként végzi.

A Kilátó

A Kilátó Ferences Mentálhigiénés Központ 2014 tavaszán jött létre négy mentálhigiénés szakember kezdeményezésére. Alaptevékenységük a több alkalommal igénybe vehető, rogersi alapokra építő segítő beszélgetés, a tematikus önismereti csoportok és a pszichodráma. Jelenleg kilenc munkatárssal dolgoznak két helyszínen.

A Híd

A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézetének szervezésében létrejött HÍD Mentálhigiénés és Lelkipozó Segítő Kapcsolat Szolgálat 2009 óta fogadja a kifejezetten mentálhigiénés szemléletű lelkipozói segítséget igénylő klienseket. A Szolgálat keretében dolgozó tizenöt lelkipozót elsősorban életvezetési kérdésekben történő elakadásokkal keresik fel a hozzájuk fordulók. A Szolgálat szupervíziós lehetőséget közvetít intézmények keretében működő segítő szolgálatoknak is.

Kapcsolathálózati kutatás lelkipozói szolgálatok munkatársainak körében

Az Oázis Lelkipozó Szolgálat szervezésében 2016 február 28-án egy olyan szakmai találkozó valósult meg, melynek témájában és céljában kiemelt szerepet kapott a lelkipozó szakmai csoportok közti együttműködés építése. Meghívott előadóként a konferencia előkészítésének utolsó heteiben, 2016 február elején egy olyan kutatást terveztem, mely feltérképezi a konferencián poszter vagy bemutatkozó előadás formájában megjelenő lelkipozó szolgálatok munkatársainak kapcsolatrendszerét.

A kutatás alaphipotézise az volt, hogy a három szolgálat keretében tevékenykedő szakemberek nem csak jól ismerik egymást, hanem erős szakmai együttműködés köti össze őket és nyitottak a jövőbeni még intenzívebb együttműködésre.

A hipotézis felállításának tapasztalati háttérét az a tény adta, hogy a szolgálatok munkatársai közül többen olyan képzőhelyek végzett hallgatói vagy oktatói, akik a képzésnek köszönhetően megismerhették egymást és megtapasztalhatták a szakmai együttműködés pozitív hatásait.

A kutatási módszer

Az intézmények és intézményi kapcsolatok elemzésére kidolgozott hagyományos strukturális-funkcionalista elemzés korlátaitól való megszabadulást ígérő hálózati elemzés az 1960-as évektől vált egyre népszerűbbé a szociológiában és az antropológiában. A hálózati elemzés nyitott utat arra, hogy a statikus helyzetképek megragadását meghaladva lehetővé váljon az intézményekben működő emberek és egymáshoz fűződő viszonyaik vizsgálata, feltételezve, hogy az intézményben működő emberek kapcsolatrendszere meghatározza az intézmény működését és jövőbeni módosulását (Czakó, 2011).

A kutatás

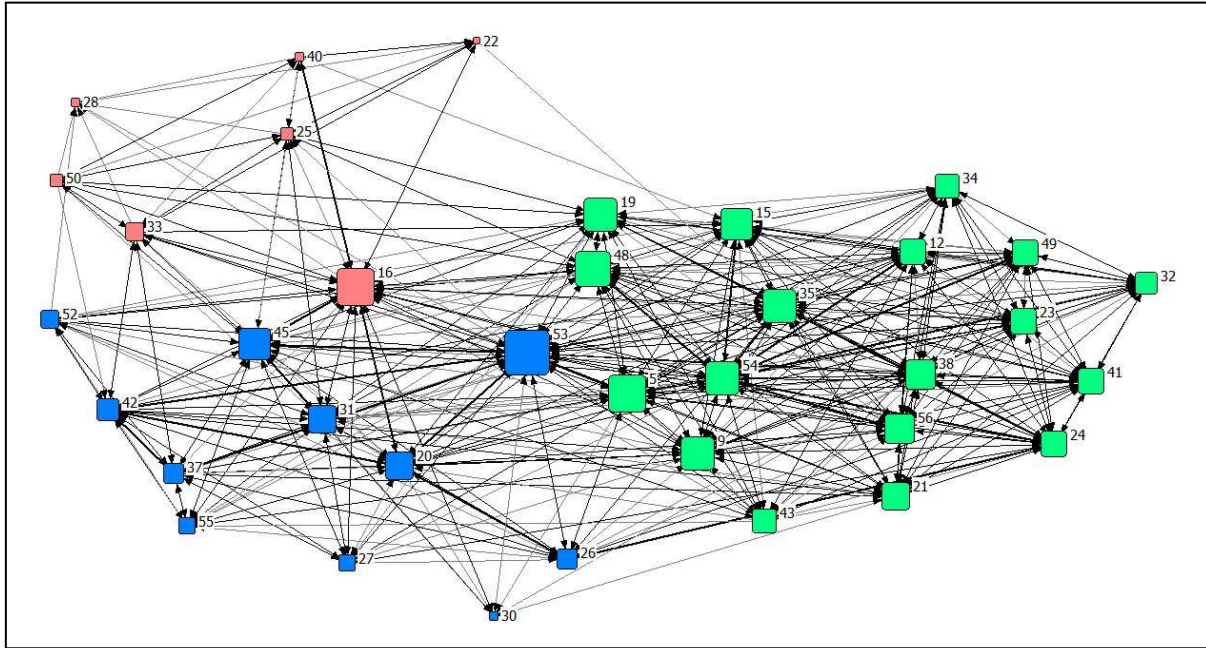
A szolgálatok vezetőinek közvetítésével a három intézmény valamennyi munkatársához (43 fő) eljuttattuk azt az e-mailt, melyben az interneten kitölthető kapcsolathálózati felmérésben való együttműködésre kértük őket. Az érintettek motiváltságát mutatja a kitöltésre rendelkezésre álló idő (hat nap) ellenére kapott meglepően nagy részvételi arány (88 %).

A személy és az intézmény azonosításához szükséges alapadatok felvételén túl a kitöltők négy, az ismerettségre és az együttműködésre vonatkozó rövid eldöntendő kérdésre adott válaszban jelölhették meg kollégáik nevét. Az együttműködésre felkérő alaplevélben biztosítottuk a résztvevők anonimitását és jeleztük, hogy a kérdésekben megjelenő „kértem/kaptam tőle szakmai segítséget” kifejezés alatt természetesen bármilyen együttműködésre gondolhatnak.

Eredmények

A kapott eredményeket a UCINET program segítségével tettük grafikusán is ábrázolhatóvá Lukács Ágnes és Lukács Gergely kollégáim együttműködésével. Az alábbi kapcsolathálózati gráf azt ábrázolja, ki kit ismer, nyíllal jelezve az ismerettség irányát (nem mindig kölcsönös):

1. ábra. Ki kit ismer kapcsolathálózati gráf

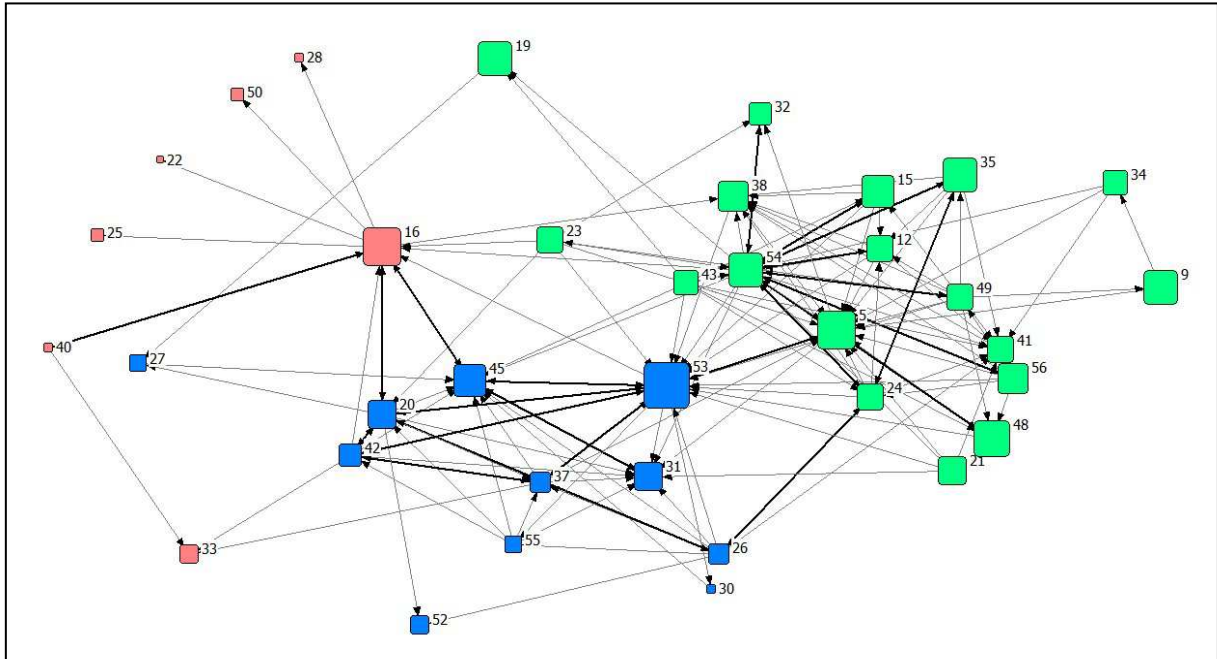
(Forrás: Saját szerkesztés)

A hálózat ezen paraméter szerint erős sűrűséget mutat (47 %) viszonylag magas szórással (49%). A gyakorlatban ez annyit jelent, hogy bár az összes lehetséges kapcsolatok 47 %-a realizálódik, de ebben néhány kapcsolati szempontból kulcsfontosságú ember gazdag kapcsolatrendszere kompenzálja a kapcsolati szempontból peremen lévők kapcsolati hiányait (az ábrán a személyt megjelenítő négyzet nagysága jelzi az adott személy kapcsolatainak számát). A három különböző intézmény munkatársai (eltérő színekkel jelezve) ismerettség tekintetében nem különülnek erősen el. Nem különböztethetünk meg a kapcsolathálózati ábrákra általában jellemző klikkeket, így a sok kapcsolattal rendelkező középponti emberek sem töltenek be kizárólagos összekötő hídszerepet.

A „Kitől kért szakmai segítséget az elmúlt egy évben?” kérdésre adott válaszok az alábbi kapcsolathálózati ábrát rajzolták ki:

Az ismerettséghez képest láthatóan kisebb sűrűség (12%) közepes szórással (0,33) jelzi, hogy a szakmai együttműködés-kérés viszonylag kevés személlyel kapcsolatban valósul meg, s akkor is elsősorban az adott szolgáltatón belül. Ennek oka abban is kereshető, hogy a viszonylag fiatal szolgáltatók elsősorban a biztonságos ellátás kialakítására koncentrálnak. Külön figyelemre méltó a kis létszámú munkatárssal működő Kilátó szolgáltató „üstökösszerű” megjelenítődése, melyben egy, kapcsolati szempontból központi szerepet betöltő olyan személynek van kitüntetett szerepe, aki egyébként nem a szolgáltató vezetője. A fenti elemzés lehetőséget ad a jövőben ezen szereplő központi helyzetének tudatos kiaknázására. Hasonló elrendezést mutat a „Szakmai segítséget kért tőlem” hálózati ábra (3- úbra).

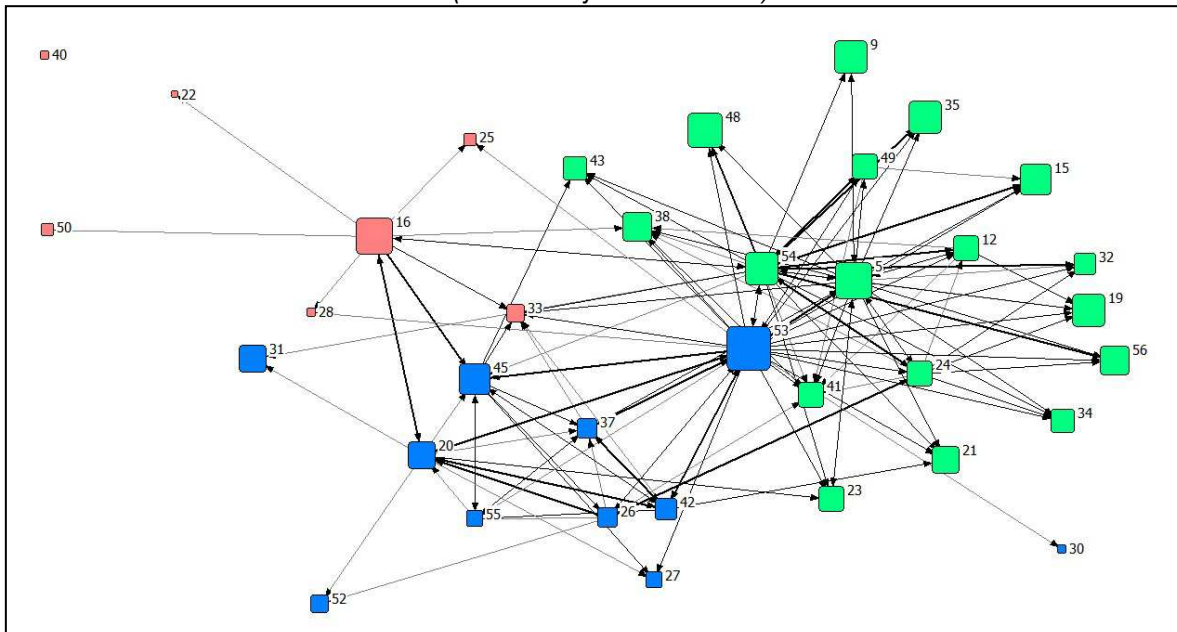
2. ábra. Akitől szakmai segítséget kért az utóbbi egy évben

(Forrás: Saját szerkesztés)

3. ábra. „Szakmai segítséget kért tőlem”

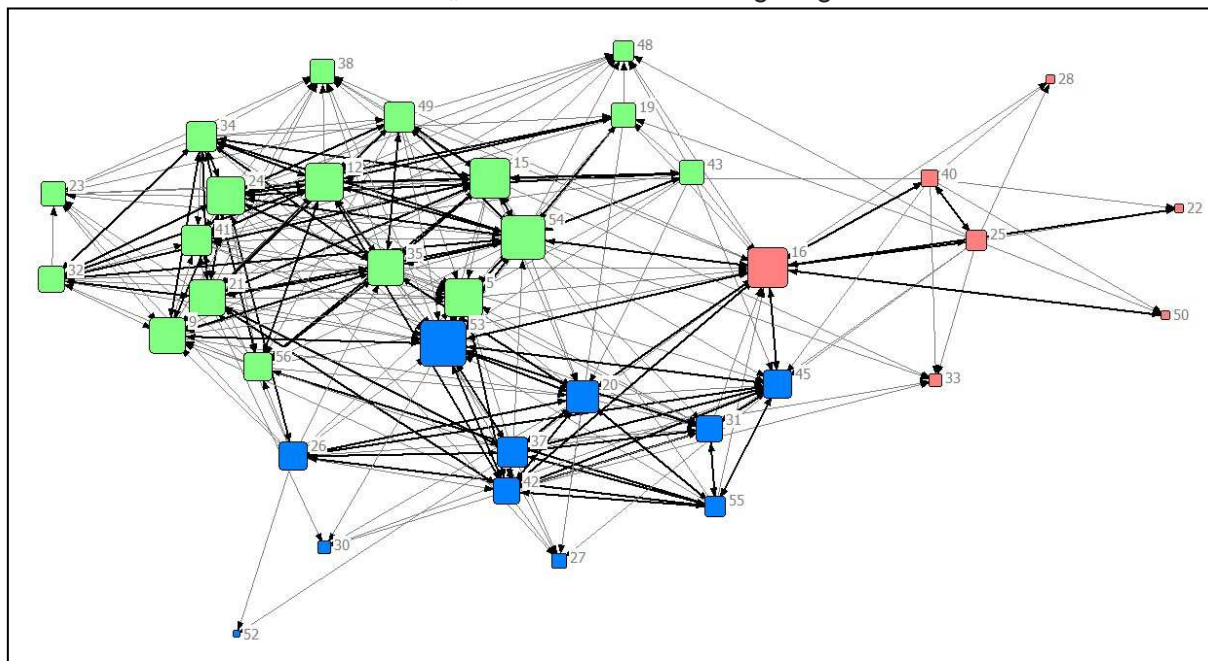
(Forrás: Saját szerkesztés)

A segítségkérés és adás megjelenítésének hasonlósága a kapott válaszok érvényességét erősíti valamint azt jelzi, hogy a kitöltőknek – vélhetően képzettségük és a képzésben meghatározott szakmai súlypontok alapján - pontosan meghatározó fogalmaik vannak a szakmai segítségkérés ill. együttműködés mibenlétéről. Egy, a segítségkérés szempontjából központi szerepben lévő lelkigondozó vezetői felkérés alapján szupervizori szerepet lát el az Oázis szolgálatnál, az ábra tanúsága szerint a vezetői koncepció valós igényt célzott meg és elfogadottságra talált az intézmény munkatársainak körében.

A jövő tendenciáinak feltérképezése szempontjából legérdekesebb következtetéseket a „Kitől kérne szakmai segítséget?” kérdésre adott válaszok adhatják.

4. ábra. „Kitől kérne szakmai segítséget?”

(Forrás: Saját szerkesztés)

A kapott hálózat 0, 269-es sűrűsége mintegy kétszer akkora, mint a valóságban megjelenő tanácskérések ill. tanácsadások száma. Ez arra utal, hogy a megkérdezettek nyitottak a szakmai együttműködésre nem csak saját munkatársi körükön belül, hanem azon kívül is. A vastagon jelzett vonalak az egymással kölcsönös (reciprok) választásokat jelzik.

Az itt megjelenő nyitottság lehetőséget adhat a szakmai vezetőknek a meglévő együttműködések jobb kihasználására illetve a kapcsolatépítésben rejlő további lehetőségek kiaknázására.

Szükségesnek tűnik a közeljövőben a teljes kapcsolathálózati ábra lelkipozíciói csoportok szerinti bontásban történő elemzése is, melyből az egyes csoportokban központi szerepet betöltő (erős befolyással vagy magas presztízzsel rendelkező) személyekre is következtethetünk. Terveink között szerepel a kutatási kérdőív egy év elteltével történő ismételt kitöltése a longitudinális változások megfigyelése érdekében.

Összefoglalás

Tanulmányomban azokra a lehetőségekre szerettem volna felhívni a figyelmet, amelyek elősegíthetik a különböző lelkipozíciói kezdeményezések egymás szolgálatát kiegészítő, a rivalizálás csapdáját elkerülő együttműködését, alapot adva a lelkipozíciói intézményi fejlődését szolgáló segítő hálózat létrejöttéhez. Meglátásaim empirikus alátámasztásaként bemutattam azt a 2016 februárjában készített, három elismert lelkipozíciói szolgálat munkatársai körében végzett kapcsolathálózati felmérést, melynek eredményei lehetővé teszik a jövőbeli

eredményes együttműködés és intézményi fejlődés lehetőségeire vonatkozó következtetések levonását.

Irodalomjegyzék

- Blarer, S. (2004). A lelkigondozói beszélgetés – gyógyító és megszentelő beszélgetés. *Embertárs*, 2 (2), 100-105.
- Czakó Ágnes (2011). *Szervezetek, szerveződések a társadalomban. Szervezetszociológiai jegyzetek*. Budapest: BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet.
- Faber, H-E., & van der Schoot (2005). *A lelkigondozói beszélgetés lélektana*. Budapest: SE MHI; Párbeszéd Alapítvány.
- Semsey G. (2012). Lelkigondozó továbbképzés a Semmelweis Egyetemen. In Mári Gy. et al. (szerk.), *A „szombat év”: A keresztény segítségnyújtás formái* (pp.146-154). Budapest: Vigília.
- Tésenyi T. (2013), A modern kórházi lelkigondozói szemlélet kialakulása. In Ittész Gábor (szerk.), *Cura Mentis – Salus Populi. Mentálhigiéné a társadalom szolgálatában* (pp. 277-293). Budapest: SE EKK Mentálhigiéné Intézet.
- Tomcsányi T., Vikár Gy., & Csáky-Pallavicini R. (2006). A lelkigondozói, a mentálhigiéné és a pszichoterápiás segítő kapcsolat. *Embertárs*, 4 (1), 30-40.
- Török G., Tomcsányi T., Ittész A., Martos T., Semsey G., Szabó T., & Tésenyi T. (2012). Ein ökumenisches Modell der Weiterbildung in Seelsorge: Geschichte und Ergebnisse der Evaluationsforschung der Weiterbildung. *European Journal of Mental Health*, (7), 24-56.